

Sürdürülebilir Turizmin Ötesinde: Rejenaratif (Yenileyici) Turizm Paradigmasının Kavramsal ve Kuramsal Analizi

Kerem Kaptangil¹

Özet

Bu bölüm, turizm literatüründe uzun yıllardır baskın paradigma olarak kabul edilen sürdürülebilir turizm yaklaşımının kavramsal ve pratik sınırlarını eleştirel bir bakış açısıyla inceleyerek, bu yaklaşımın ötesine geçen rejeneratif (yenileyici) turizm paradigmasını kavramsal ve kuramsal temelleriyle analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada öncelikle turizmin çevresel bozulma, biyolojik çeşitlilik kaybı, sosyo-kültürel aşınma ve ekonomik eşitsizlikler gibi çok boyutlu etkileri tartışılmakta; sürdürülebilir turizmin bu sorunlara yanıt üretme kapasitesi ve uygulamadaki sınırlılıkları sistematik biçimde değerlendirilmektedir. Bu çerçevede sürdürülebilir turizmin çoğu zaman “zararı azaltma” ve “mevcut durumu koruma” düzeyinde kaldığı, ancak derinleşen küresel çevresel ve toplumsal krizler karşısında iyileştirici ve dönüştürücü etkiler üretmekte yetersiz kaldığı ortaya konulmaktadır. Bu eleştirel zemin üzerinden yükselen rejeneratif turizm yaklaşımı, turizmi yalnızca daha az zarar veren bir faaliyet olarak değil; ekolojik, toplumsal ve kültürel sistemleri yeniden canlandıran, güçlendiren ve dönüştüren bir süreç olarak ele alması da geleceğe yönelik politikaları etkileyecek olması da çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Bölümde rejeneratif turizmin ortaya çıkışı, temel ilkeleri ve kuramsal arka planı; sosyal-ekolojik sistemler teorisi, sistem düşüncesi, döngüsel ve rejeneratif ekonomi, topluluk temelli kalkınma ve değer ortak-yaratımı yaklaşımları çerçevesinde ayrıntılı olarak tartışılmaktadır. Ayrıca rejeneratif turizmin destinasyon yönetimine etkileri; yönetim modellerinin dönüşümü, ekosistem tabanlı planlama, yerel ekonomilerin güçlendirilmesi, kültürel mirasın canlandırılması, destinasyon dayanıklılığı ve etki ölçüm sistemlerinin yeniden tasarlanması bağlamında ele alınmaktadır. Genel anlamda bu kitap bölümü ele almış olduğu rejeneratif (yenileyici) turizm paradigmasını, geçici bir eğilim değil, turizmin toplumsal-ekolojik sorumluluğunu yeniden tanımlayan bütüncül ve uzun vadeli bir paradigma olarak konumlandırmaktadır.

1 Dr.Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi, kerem_kaptangil@hotmail.com, 0000-0002-2319-2661

1. GİRİŞ: TURİZMİN DÖNÜŞEN PARADİGMALARI

Turizm sektörü, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ekonomik kalkınma, istihdam, bölgesel gelişim ve kültürel etkileşim gibi çok katmanlı kazanımlar sağlaması nedeniyle küresel gündemin odak noktalarından biri olmuştur. Ancak bu hızlı genişleme, pek çok destinasyonda çevresel bozulma, biyolojik çeşitliliğin azalması, doğal kaynakların aşırı kullanımı, kitle turizminin getirdiği baskı ve yerel halkların yaşam biçimlerinde yaşanan olumsuz dönüşümler gibi çok boyutlu sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda, turizmin salt ekonomik büyüme üzerinden okunması yetersiz kalmış; turizmin çevresel, toplumsal ve kültürel etkilerinin de dikkate alınması gerektiği yönünde güçlü eleştiriler yükselmiştir (Yentür, 2025).

Bu eleştiriler ışığında, turizm literatüründe “sürdürülebilir turizm” yaklaşımı ön plana çıkmıştır; bu yaklaşım, turizmin çevresel, toplumsal ve ekonomik sürdürülebilirliğini gözetmeyi, mevcut ve gelecek nesillerin haklarını dengede tutmayı hedeflemiştir (Butler, 1999; Cunliffe vd., 2002). Ancak, sürdürülebilir turizm uygulamaları, özellikle 2000’li yıllardan itibaren artan çevresel krizler, pandemi etkileri ve toplumsal eşitsizliklerin derinleşmesiyle, birçok destinasyonda yalnızca “zararı minimize etme” düzeyinde kalmış; bu da “koruma ve sürdürülebilirlik yeterli mi?” sorusunu gündeme taşımıştır (Corral-Gonzalez vd., 2023; Dredge & Fahy, 2022).

Bu paradigmatik rahatsızlık, turizmde yeni bir dönüşüm ihtiyacını doğurmuştur. Böyle bir dönüşüm arayışı içinde, alan yazında giderek yaygınlaşan ve tartışılan bir yaklaşım olarak rejenaratif(yenileyici) turizm kavramı belirlemiştir (Bellato vd., 2023; Yentür, 2025). Rejenaratifturizm, turizmi yalnızca “zararın azaltıldığı” bir faaliyet değil; ziyaret edilen destinasyonun ekolojik, sosyo-kültürel ve ekonomik bağlamda yeniden canlandırıldığı, iyileştirildiği ve dönüştürüldüğü bir süreç olarak konumlandırır. Temel hedefi, destinasyonları ve yerel toplulukları sürdürülebilir korumanın ötesinde “yenilenebilir, güçlendirilebilir ve gelişebilir” sistemler olarak ele almaktır (Dredge & Fahy, 2022; Duarte vd., 2024).

Rejenaratifturizmin bu yeni yaklaşımı, turizmin doğayla, kültürle ve yerel topluluklarla olan ilişkisinde köklü bir değişimi temsil eder: turizm artık yalnızca tüketim ve deneyim sağlama aracı değil; aynı zamanda bir restorasyon, yeniden inşa ve toplumsal-ekolojik dönüşüm aracı olarak görülür (Corral-Gonzalez vd., 2023; Miedes-Ugarte vd., 2024). Bu paradigmada destinasyon, sabit bir varlık değil — yaşayan, değişen ve gelişebilen dinamik bir sistemdir. Turizm paydaşları — ziyaretçiler, yerel halk, yöneticiler, işletmeler — bu sistemin aktif parçalarıdır ve turizm faaliyetleri,

bu paydaşların birlikte ürettiği bir kolektif değere dönüştürülür (Price vd., 2025; Dziadkiewicz, 2024).

Bu araştırmanın amacı genel olarak, bu dönüşen paradigmaları ve sürdürülebilirlik eleştirilerini, rejenaratifturizmin kavramsal doğuşunu ve bu yeni yaklaşımın turizm literatüründeki konumunu ve kuramsal temelleriyle birlikte tartışmaya açmaktır. Bu bağlamda, sürdürülebilir turizmin sınırları ve eleştirileri, rejenaratifturizmin temel ilkeleri ve bu yaklaşımın potansiyel katkıları sistematik bir biçimde incelenecektir. Ardından, kavramsal çerçeve ve literatürdeki mevcut formülasyonlar üzerinden, rejenaratifturizmin neden “turizmin geleceği” olabileceği sorusu irdelenecektir.

Sonuç olarak, bu çalışma rejenaratifturizmi salt bir moda veya geçici bir eğilim olarak değil; turizmin toplumsal-ekolojik sorumluluk ve yönetim bağlamındaki dönüşümüne işaret eden yeni ve bütüncül bir paradigma olarak konumlandırmayı hedeflemektedir. Bu yaklaşım, yalnızca doğayı ve kültürü korumayı değil; yerel toplulukları güçlendirmeyi, destinasyonların yeniden canlanmasını ve turizmden elde edilen değerın adil ve kalıcı biçimde paylaşılmasını gözetten bir değer anlayışını savunmaktadır.

2. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM YAKLAŞIMI: KAVRAMLAR VE SINIRLAR

Turizm sektörü, ekonomik büyüme, istihdam, bölgesel kalkınma ve kültürel etkileşim gibi çok katmanlı kazanımlar sağlama potansiyeliyle uzun zamandır cazip görülmüştür. Bununla birlikte, özellikle kitlesel turizm eğilimlerinin artması ve destinasyonlara olan baskının büyümesi; doğal kaynaklarda tükenme, çevresel bozulma, biyolojik çeşitlilik kaybı, sağlıksız kentleşme, yerel halk ile turistler arasında sosyo-kültürel gerilim ve kültürel mirasın ticarileşmesi gibi bir dizi olumsuz sonucu da beraberinde getirmiştir (Baloch vd., 2022; Alamineh vd., 2023). Bu olumsuz etkiler, turizmin salt ekonomik kazanç çerçevesinde değerlendirilmesinin yetersizliğini ortaya koymuş; bu doğrultuda turizmin çevresel ve toplumsal etkilerini bütüncül biçimde gözetten yeni bir yaklaşım ihtiyacı doğmuştur.

Bu ihtiyaca yanıt olarak alan yazında geliştirilmiş önemli bir yaklaşım, United Nations World Tourism Organization (UNWTO) tarafından da tanımlanan Sürdürülebilir Turizm (Sustainable Tourism) kavramıdır. Sürdürülebilir turizm; turistlerin, turizm sektörünün, ziyaret edilen yerlerin ve ev sahibi toplulukların hem bugünkü hem de gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir biçimde ekonomik, çevresel ve sosyo-kültürel açıdan dengeli bir turizm anlayışını hedeflemektedir. Bu doğrultuda sürdürülebilir turizm, doğal ve kültürel kaynakların korunması, yerel halkın refahı, ziyaretçi

memnuniyeti, adil ekonomik dağılım ve ekosistem sağlığı gibi hedefler bir arada gözetilmektedir (Uğurlar, 2017).

Sürdürülebilir turizmin temel ilkeleri en temel şekliyle; doğal kaynakların korunması, çevresel taşıma kapasitesinin gözetilmesi, toplulukların sosyal ve ekonomik refahının sağlanması, kültürel mirasın korunması, ziyaretçi deneyiminin iyileştirilmesi ve ekonomik faydaların adil paylaşımı olarak sıralanabilir (Janusz, 2013; Uğurlar, 2017; Control Union, 2023). Sürdürülebilir turizm, turizmi bir tüketim faaliyeti olarak değil; sürdürülebilir kalkınma hedefleri içinde planlanan, paydaş katılımını ve uzun vadeli korumayı önceliklendiren bir etkinlik biçimi olarak konumlanmaktadır. Bununla birlikte, sürdürülebilir turizm paradigması zaman içinde hem teorik hem pratik düzeyde çeşitli eleştiriler almaktadır. Özellikle alan yazında, “sürdürülebilir turizm” kavramının uygulamada çok sınırlı kaldığı, sürdürülebilirlik ilkelerinin çoğu kez mikro ölçekli, geçici ya da sembolik düzeyde kaldığı; makro çözüm üretmediği; talep büyüklüğü, turizm kaynaklarının doğası, sosyo-ekonomik eşitsizlikler ve topluluk katılımı gibi yapısal sorunları yeterince dikkate almadığı ileri sürülmüştür (Liu, 2003). Aşağıda Tablo-1’de sürdürülebilir turizm ilkeleri ve bu ilkelere yönelik eleştirilere yönelik olarak genel bir bakış açısı ve alan yazındaki eleştirilerin araştırmacılara göre sınıflandırılmış şekilde gösterilmektedir.

Tablo 1. Sürdürülebilir Turizm İlkeleri ve Bu İkelere Yönelik Eleştiriler

Sürdürülebilir Turizm İlkesi	Açıklama	Literatürdeki Eleştiriler	Kaynaklar
Doğal kaynakların korunması	Turizm faaliyetlerinin doğal çevreyi tahrip etmeden, kaynakların yenilenebilirliğini gözeterek gerçekleştirilmesi	Çevresel baskının çoğu destinasyonda sürdürülebilirlik hedeflerinin ötesinde gerçekleştiği; koruma hedeflerinin çoğunlukla sembolik kaldığı; altyapı yatırımları ve taşımacılık faaliyetleri çevresel maliyetleri artırıyor	Liu (2003); Macdonald vd. (2023)
Taşıma kapasitesinin gözetilmesi (carrying capacity)	Bir destinasyonun fiziksel, sosyal ve çevresel sınırlarını dikkate alarak ziyaretçi sayısının kontrol edilmesi	Uygulamada ölçülmesi zor, göstergeler yetersiz; taşıma kapasitesinin politik, ekonomik baskılarla göz ardı edilmesi; aşırı turizm (overtourism) yaygınlaşıyor	Liu (2003); Alsharif vd. (2025)

Yerel toplumun refahı ve katılımı	Turizm gelirlerinin yerel toplumla paylaşılması, karar süreçlerine halkın dâhil edilmesi	Katılım çoğu kez göstermelik (tokenism); ekonomik fayda büyük ölçüde turizm sermayesi ve zincir işletmelerde kalıyor	Alamineh vd. (2023); Baloch vd. (2022)
Kültürel mirasın korunması	Yerel kültürün özgünlüğünü sürdürme, kültürel değerleri koruma ve turizm aracılığıyla görünür kılma	Kültürün metalaştırılması; özgünlük kaybı; kültürel temsillerin turist beklentisine göre yeniden üretilmesi	Alamineh vd. (2023)
Adil ekonomik dağılım	Turizm gelirlerinin bölgesel kalkınma, yerel işletmeler ve topluluk yararına paylaşılması	Ekonomik getirinin uluslararası zincirlere kayması; gelir eşitsizliği; yerel KOBİ'lerin rekabet edememesi	Baloch vd. (2022); Wang vd. (2025)
Uzun vadeli planlama ve paydaş işbirliği	Turizm aktörleri arasında koordinasyon, stratejik planlama ve uzun vadeli çevresel/sosyal hedeflerin belirlenmesi	Planlamanın kısa vadeli ekonomik çıkarlara kurban edilmesi; paydaşların gerçek anlamda sürece dahil edilmemesi; yönetim sorunları	Liu (2003); Dredge & Fahy (2022)
Ziyaretçi memnuniyeti ve deneyim kalitesi	Sürdürülebilir turizmde kalite, taşıma kapasitesi, doğal kimlik ve yaşam kalitesinin korunması yoluyla sağlanır	Memnuniyet odaklı politikalar, çevresel sınırların gevşetilmesine yol açabiliyor; turist talepleri sürdürülebilirlik hedefleriyle çelişebiliyor	Macdonald vd. (2023)

Kaynak: Alamineh (2023).

Sürdürülebilir turizm ilkelerine yönelik eleştirilerin olmasına karşın, bu eleştiriler ışığında başlıca sınırlılıklar öne çıkarılmaktadır. Bu sınırlılıklar aşağıda kısaca belirtilmiştir:

Kaynak ve talep dengesizliği: Turizm talebinin artışı, bir yandan ekonomik fayda sağlasa da, sürdürülebilir yönetim kapasitesinin üzerine çıkıldığında çevresel ve sosyal taşıma sınırları zorlayabilmekte; bu da aşırı turizm (overtourism) ve çevresel bozulmaya neden olabilmektedir (Alsharif vd., 2025; Macdonald vd., 2023).

Sürdürülebilirliğin ölçülmesi ve göstergeler sorunu: Sürdürülebilir turizm uygulamalarında başarıyı ölçebilecek tutarlı, geçerli ve karşılaştırılabilir göstergelerin eksikliği; böylece sürdürülebilirliğin sadece kavramsal düzeyde kalması riskini doğurmaktadır (Uğurlar, 2017).

Sosyo-kültürel adaletsizlik: Ekonomik kazançlar yerel halkla eşit paylaşılmayabilir; turizm baskısı sosyal yapıyı zayıflatabilir, yerel kimlik ve kültürel değerler ticarileşebilir (Alamineh vd., 2023; Baloch vd al., 2022).

Çevresel dışsallıkların devam etmesi: Altyapı gelişimi, ulaşım, atık, su tüketimi gibi faktörler sürdürülebilirlik idealiyle çelişebilmektedir; bu da turizmin çevresel maliyetlerinin tamamen ortadan kalkmadığını da göstermektedir (Wang vd., 2025; Macdonald vd., 2023).

Yatay ve sistemik bakış eksikliği: Sürdürülebilir turizm politikaları çoğu zaman dar ölçekli ve parçalara odaklıdır, ancak turizm destinasyonları karmaşık sosyal-ekolojik sistemlerdir. Bu yüzden sistemik, dönüştürücü yaklaşımlara ihtiyaç duyulmaktadır (Liu, 2003).

Bu çerçevede, sürdürülebilir turizm yaklaşımının özellikle büyük ölçekli, sahil, kentsel veya doğa turizmi destinasyonlarında artan turist sayısı, altyapı baskısı ve çevresel stres karşısında sınındığı ve kimi zaman başarısız olduğu görülmektedir. Bu durum, turizm alan yazında paradigmatic bir sorgulamaya, sürdürülebilirlik anlayışının ötesine geçen, daha iddialı ve bütüncül yaklaşımların arayışına yol açmaktadır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde, sürdürülebilir turizm kavramsal olarak turizm ile sürdürülebilir kalkınma hedeflerini uzlaştırmayı amaçlayan önemli bir adımdır. Ancak pratikte, hem uygulama eksikleri hem de yapısal sorunlar nedeniyle birçok sınırlılıkla karşılaşmakta, bu da turizm araştırmalarında ve politika alanında “sürdürülebilirlik yeterli mi?” sorusunu gündeme taşımaktadır. Bu nedenle, sürdürülebilir turizmin sınırlarının eleştirel biçimde analiz edilmesi; bu analiz üzerinden daha iddialı ve dönüştürücü turizm paradigmalarının (örneğin rejenaratifturizm) inşa edilmesi gerekli görülmektedir.

3. REGENERATIVE TURİZMİN ORTAYA ÇIKIŞI

Turizm literatüründe “rejenaratif turizm” (regenerative tourism) kavramı, sürdürülebilirliğin kolektif ve uzun vadeli sınırlarının fark edilmesiyle doğmuş; özellikle 2010’lu yılların sonu ve 2020’li yılların başında ekolojik krizler, biyolojik çeşitlilik kaybı, iklim değişikliği ve sosyal eşitsizliklerin ağırlaşmasıyla birlikte akademik ve pratik bağlamda hız kazanmıştır (Duarte vd., 2024; Corral-Gonzalez, Cavazos-Arroyo & García-Mestanza, 2023). Rejenaratif turizmin temelleri, ekolojik restorasyon, sürdürülebilir kalkınma ve sistem düşüncesi (systems thinking) literatüründeki dönüşümlere dayanmaktadır. Doğal sistemlerin “yenilenebilirlik” kapasitesi, ekosistem restorasyonu ve topluluk temelli kalkınma yaklaşımları, turizm bağlamına uyarlanarak “korumadan iyileştirmeye” doğru yönelen bir paradigma oluşturmaktadır (Duarte vd., 2024). Bu bağlamda, rejenaratif turizm sürdürülebilirliğin

koruma ya da zararı azaltma odağından destinasyonların, toplulukların ve ekosistemlerin iyileştirilip yeniden canlandırılmasını hedefleyen bir anlayış olarak tanımlanmaktadır. Alan yazında, rejeneratif turizm ile sürdürülebilir ve sorumlu turizm arasındaki farkı vurgulayan tanımlar sıkça karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, rejeneratif turizm destinasyonu “bulunduğu haliyle korumayı” değil, “ziyaretçi, yerel halk ve doğa açısından net pozitif etki bırakmayı” amaçlamaktadır.

Rejeneratif turizmin öne çıkmasında, 21. yüzyılda artan çevresel krizler, iklim değişikliği, biyolojik çeşitlilik kaybı ve COVID-19 pandemisinin turizm sektöründeki yıkıcı etkileri önemli bir rol oynamıştır. Özellikle pandemi ile birlikte turizmin kırılgan doğası, geleneksel sürdürülebilirlik yaklaşımlarının sınırlarını görünür kılmış; bu nedenle turizmin “yeniden yapılanması”, “restorasyon” ve “daha adil, dirençli topluluklar” yaratma arayışı yaygınlaşmıştır (Al-Sakkaf vd., 2025; Yentür, 2025). Ayrıca, turizm sektöründe yalnızca “zararı azaltma” değil, “değer yaratma” anlayışının önem kazanması, paydaş katılımı, yerel toplulukların güçlenmesi, kültürel mirasın yeniden canlandırılması ve doğaya olumlu katkılar sağlamayı esas alan model arayışlarını da gündeme getirmektedir (Price vd., 2025; Dziadkiewicz, 2024). Son yıllarda rejeneratif turizm üzerine yapılan bibliyometrik analizler, kavramın giderek kuramsallaştığını ve akademik literatürde yer bulduğunu göstermektedir. Özellikle 2023–2025 döneminde yayımlanan derlemeler ve makaleler, rejeneratif turizmi tanımlamak, sürdürülebilir turizmden farklarını çerçevelemek ve kuramsal temellerini netleştirmek konusunda önemli katkılar sunmaktadır. Ekolojik ve biyolojik çeşitlilik hedefleri, topluluk temelli yönetim, kültürel ve sosyal sermayenin yeniden üretimi, ekonomik adalet ve yerel kalkınma gibi prensipler bu çalışmaların ortak odağını oluşturmaktadır. Bununla birlikte, bu literatür aynı zamanda henüz olgunlaşmamış yönleri ve tanım belirsizliklerini de işaret eder: kavramsal varyasyonlar, pratikteki uygulama eksiklikleri, ölçme-değerlendirme araçlarının yetersizliği ve rejeneratif hedeflerin nasıl kıstaslandırılacağına dair tartışmalar sürmektedir (Hussain vd., 2025; Corral-Gonzalez vd., 2023). Ancak bu tartışmalar bu hedeflerin gerçekleştirilemeyeceğini göstermemekte aksine yükselen bir trend içinde devam edeceğine dair ciddi sinyalleri de beraberinde getirmektedir. Bu yükseliş trendinin yükselişinin dayandığı temel bileşenler ise aşağıdaki şekilde açıklanabilir:

- Küresel çevresel krizlerin ve biyolojik çeşitlilik kaybının derinleşmesi; turizmin bu krizlerde oynadığı rolün görünürlüğünün artması.
- COVID-19 pandemisinin turizm sektöründe açığa çıkardığı kırılganlık; kriz sonrası yeniden yapılanma ihtiyacının doğması.

- Sürdürülebilirlik paradigmasının koruma ve zarar azaltma odağının sınırlarına ulaşması; “zararı azaltmak yeterli değil, anlamlı iyileştirme gerek” düşüncesinin yaygınlaşması.
- Topluluk temelli kalkınma, sosyal adalet, kültürel mirasın korunması ve yerel kaynak yönetimi gibi kavramlara artan akademik ve pratik ilgi.
- Bu dinamikler, 2020’lerden itibaren rejeneratif turizmin hem akademik literatürde hem sektör pratiğinde daha görünür hale gelmesinin sağlanması.

Genel bir değerlendirme olarak rejeneratif turizmin ortaya çıkışı, turizmin yalnızca bir ekonomik araç olarak değil; ekolojik, toplumsal ve kültürel sistemlerin bir parçası olarak görülmeye başlanmasının göstergesi olarak kabul edilmektedir. Bu paradigmatik yönelim, turizm araştırmalarında “sistem bakışı”, “destinasyonun yaşam sistemi olarak ele alınması”, “paydaş katılımı”, “yerel hakimiyet” ve “pozitif etki yaratma” gibi kavramların öncelik kazanmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla, rejeneratif turizm yalnızca bir kavram değil; turizmin geleceği için önerilen kuramsal ve pratik bir yeniden yapılandırmadır. Ancak, bu paradigmataya dair alan yazında hâlâ tanımlama belirsizlikleri, uygulama modellerinin kısıtlılığı, ölçüm/değerlendirme araçlarının eksikliği ve bağlamsal farklıklar nedeniyle standartlaşma ve sistematik uygulama sorunları bulunmaktadır. Bu da rejeneratif turizmin gerçek potansiyelinin açığa çıkabilmesi için daha fazla kuramsal çalışma, vaka analizi ve deneysel araştırmaya ihtiyaç olduğunu göstermektedir (Corral-Gonzalez vd., 2023; Hussain vd., 2025).

4. REGENERATİF TURİZMİN TEMEL İLKELERİ

Rejeneratif turizm (yenileyici turizm), sürdürülebilir turizmin sınırlarını aşarak yalnızca “zararı azaltmayı” değil, turizmin gerçekleştiği sosyal-ekolojik sistemlerde net-pozitif etki yaratmayı, yani ekosistemleri, toplulukları ve kültürel yapıları iyileştirmeyi ve yeniden canlandırmayı hedefleyen bütüncül bir yaklaşımdır (Bellato, Frantzeskaki & Nygaard, 2023; Duarte et al., 2024). Bu perspektifte turizm, statik bir ekonomik faaliyet değil, ekolojik ve toplumsal sistemlerle sürekli etkileşim içinde olan *canlı bir süreç* olarak kabul edilir. Ancak bir turizm çeşidi olarak görülen bu unsurun dayandığı bir takım temel ilkeler de bulunmaktadır. Bu ilkeler çerçevesinde değerlendirilmesi konunun çok daha anlaşılır ve açıklanabilir olmasını sağlayacak olan temel faktörlerdir. Aşağıda rejeneratif turizmin literatürde en fazla kabul gören temel ilkeleri ayrıntılı biçimde ele alınmaktadır.

4.1. Net-Pozitif Etki (Net-Positive Impact) Yaratma

Rejeneratif turizmin en ayırt edici özelliği, faaliyetlerin gerçekleştirildiği bölgede yalnızca çevresel zararı azaltmakla yetinmeyip, mevcut durumdan daha iyi bir ekolojik ve toplumsal sonuç üretmeyi amaçlamasıdır. Bu yaklaşım, sürdürülebilirlikteki “zararı en aza indirme” anlayışına karşılık, ekosistemlerin ve toplumların *yeniden güçlenmesine* katkı sağlayan bir dönüşüm talep eder (Duarte et al., 2024).

Bu bağlamda net-pozitif etki;

- Karbon emisyonlarının azaltılmasına ek olarak karbon yutaklarının geliştirilmesi,
- Bozulmuş ekosistemlerin restorasyonu,
- Biyolojik çeşitliliğin artırılması,
- Yerel toplumun ekonomik ve sosyal kapasitesinin güçlendirilmesi, gibi çok boyutlu çıktıları içermektedir.

Bu yönüyle rejeneratif turizm, turizmin neden olduğu çevresel dışsallıkları yalnızca dengeleyen değil, tersine çeviren ve iyileştiren bir çerçeve sunmaktadır.

4.2. Ekosistem Sağlığının Güçlendirilmesi ve Doğa Temelli Yaklaşımlar

Rejeneratif turizm, destinasyonları yalnızca ziyaret edilen “mekânlar” olarak değil, yaşayan ekosistemler olarak ele alır. Bu nedenle ekosistem sağlığının korunması değil, *iyileştirilmesi* esastır. Doğa temelli çözüm yaklaşımları (nature-based solutions), habitat restorasyonu ve ekolojik yenilenme süreçlerinin turizm planlamasına entegre edilmesi literatürde öne çıkan temel unsurlardır (Bellato et al., 2023).

Bu perspektif üç kavramsal temele dayanır:

1. **Doğanın üretici kapasitesi (regenerative capacity):** Ekosistemlerin kendini yenileme gücü.
2. **Sistem düşüncesi (systems thinking):** Ekolojik, ekonomik ve kültürel unsurların birbirine bağlılığını kabul eden, bütüncül modelleme.
3. **Döngüsel ekonomi (circularity):** Atık üretmeyen, kaynakları döngüsel olarak kullanan üretim-tüketim döngüleri.

Bu bağlamda turizmde kullanılan kaynaklar *eksiltici değil, yenileyici* bir modele yerleştirilir.

4.3. Yerel Toplulukların Güçlendirilmesi ve Katılımcı Yönetişim

Rejenaratif turizmin bir diğer temel ilkesi, turizm faaliyetlerinin yerel toplulukların **ekonomik, kültürel ve sosyal açıdan güçlenmesini** desteklemesidir. Bu çerçevede yerel halk yalnızca bir “paydaş” değil, destinasyonun **eş-yaratıcısı** kabul edilmektedir (Price et al., 2025).

Bu bağlamda:

- Karar alma süreçlerine yerel aktörlerin aktif katılımı,
- Turizm gelirlerinin adil dağılımı,
- Yerel girişimciliğin desteklenmesi,
- Kolektif yönetim modellerinin oluşturulması,

rejenaratif yaklaşımın temel unsurlarını oluşturmaktadır.

Literatür, topluluk temelli kalkınmayı güçlendiren rejenaratif modellerin;

- Toplumsal dayanıklılığı artırdığını,
- Ekonomik kırılganlığı azalttığını,
- Kültürel sürekliliği desteklediğini ortaya koymaktadır (Yentür, 2025).

Bu nedenle rejenaratif turizm yalnızca çevresel değil, toplumsal bir dönüşüm projesi olarak da değerlendirilmektedir.

4.4. Kültürel Mirasın Canlandırılması ve Kültürel Yeniden Üretim

Sürdürülebilir turizm çoğunlukla kültürel mirası korumayı amaçlarken, rejenaratif turizm bir adım daha ileri giderek kültürel değerlerin yeniden üretilmesini, canlandırılmasını ve topluluk tarafından güçlendirilmesini hedeflemektedir (Miedes-Ugarte et al., 2024).

Bu ilke özellikle aşağıdaki yönleriyle öne çıkar:

- Geleneksel bilgi ve uygulamaların turizm deneyimine entegre edilmesi,
- Yerel kimliğin ticari baskı altında değil, topluluk kontrolünde yeniden şekillendirilmesi,
- Genç kuşakların kültürel sürdürülebilirliğe dahil edilmesi.

Böylece turizm, kültürü tüketen değil, kültürü yeniden üreten bir süreç haline gelmektedir.

4.5. Döngüsel ve Rejeneratif Ekonomi Prensiplerinin Turizme Uygulanması

Rejeneratif turizm, doğrusal “al-kullan-at” ekonomik yapının yerine döngüsel ve rejeneratif ekonomi modelini benimsemektedir. Bu yaklaşım, turizmde kullanılan kaynakların atığa dönüşmeden tekrar değerlendirildiği, enerji ve su kullanımında kapalı döngülerin tercih edildiği bir sistem önermektedir (Duarte et al., 2024).

Başlıca unsurları ise aşağıdaki şekilde sıralamamız mümkündür:

- Atık minimizasyonu ve sıfır atık hedefi,
- Yenilenebilir enerji kullanımı,
- Kısa tedarik zincirleri,
- Yerel üreticilerle entegrasyon,
- “Re-design, re-use, re-cycle, re-generate” ilkelerinin turizm işletmelerine uygulanması.

Bu model, turizm sektörünün ekolojik ayak izini azaltmakla kalmaz; aynı zamanda kaynak üretme kapasitesini arttırmaktadır.

4.6. Çok Boyutlu Değer Yaratımı ve Uzun Vadeli Destinasyon Refahı

Rejeneratif turizm, değeri yalnızca ekonomik çıktılar ile ölçen geleneksel yaklaşımdan farklıdır. Değer, destinasyonun toplumsal, ekolojik ve kültürel refahının artırılması üzerinden tanımlanmaktadır (Bellato et al., 2023).

Bu yaklaşımın dört temel boyutu vardır:

1. **Ekolojik değer:** Ekosistem sağlığının iyileştirilmesi.
2. **Toplumsal değer:** Refah, adalet, dayanıklılık ve topluluk kapasitesi.
3. **Kültürel değer:** Kimlik, miras, kültürel süreklilik.
4. **Ekonomik değer:** Kapsayıcı, yerel temelli ve uzun vadeli ekonomik canlılık.

Bu boyutlar birlikte, destinasyonun zaman içinde kendi kendini yenileyen bir yaşam sistemi haline gelmesine katkı sağlamaktadır.

5. KURAMSAL ARKA PLAN VE KAVRAMSAL MODELLER

Rejeneratif turizmin kavramsal temelleri, turizmi yalnızca ekonomik bir faaliyet olarak değil, çok katmanlı sosyal-ekolojik sistemlerin bir bileşeni

olarak ele alan geniş bir teorik çerçeveye dayanmaktadır. Sürdürülebilir turizmin ortaya koyduğu koruma ve dengeleme yaklaşımının ötesine geçerek, sistemlerin iyileştirilmesi ve dönüştürülmesi gerektiğini savunan rejeneratif turizm, ekoloji, sosyoloji, yönetim bilimleri, kalkınma çalışmaları ve sistem teorisi gibi çok-disiplinli alanlardan beslenmektedir (Bellato, Frantzeskaki & Nygaard, 2023; Kalfagianni, Driessen & Mol, 2022). Bu çerçevede rejeneratif turizme temel oluşturan kuramsal yaklaşımları ve literatürde geliştirilen kavramsal modelleri kapsamlı biçimde inceleme ihtiyacı sonucunda elde edilen veriler ışığında aşağıda belirtilen teoriler alan yazında yerlerini almışlardır.

5.1. Sosyal-Ekolojik Sistem (SES) Teorisi

Rejeneratif turizmin kuramsal omurgasını oluşturan en önemli yaklaşımlardan biri, Sosyal-Ekolojik Sistemler (SES) Teorisidir. Bu teoriye göre destinasyonlar, insan toplulukları ile ekolojik unsurların karşılıklı bağımlılık içinde olduğu karmaşık sistemlerdir. Holling (1973) tarafından geliştirilen dayanıklılık (resilience) kavramı, sistemlerin dış şoklara uyum sağlama ve kendini yenileme kapasitesini vurgulamaktadır.

Rejeneratif turizm, SES teorisinin bütünleştiği temel ilkeler genel kapsamda; Ekosistemin yenilenme kapasitesi ve döngüselligi, toplulukların sosyal dayanıklılığı, turizmin çevresel, kültürel ve toplumsal sistemlere geri besleme etkisi, karmaşık sistemlerde adaptif yönetim olarak sınıflandırılabilir. Bu teoride Duarte et al. (2024), rejeneratif turizmi SES yaklaşımı içinde konumlandırarak destinasyonların yalnızca korunması değil, *yeniden canlandırılması gereken yaşayan sistemler* olduğunu da ayrıca vurgulamaktadır.

5.2. Sistem Düşüncesi (Systems Thinking) ve Dönüşüm Teorisi

Rejeneratif turizm; bütüncül, bağlantısal ve döngüsel düşünmeyi merkeze alan sistem düşüncesi yaklaşımına dayanmaktadır. Meadows (1999), sistemlerin parçalarının toplamından fazla olduğunu ve bu nedenle turizmin destinasyondaki tüm unsurlara yayılan zincirleme etkiler yarattığını belirtmektedir bu teoride.

Bu çerçevede rejeneratif turizm:

- Lineer çözümler yerine döngüsel (circular) ve bütünsel modeller önerir.
- Neden-sonuç ilişkilerini çoklu değişkenlerle açıklar.
- İnsan-doğa etkileşiminin dinamik yapısını kavramsallaştırır.

Bu yaklaşım doğrultusunda bazı araştırmacılar turizmi bir “yaşam sistemi” olarak yeniden tanımlamaktadır (Raworth, 2017; Gössling & Higham, 2020).

5.3. Döngüsel Ekonomi ve Rejeneratif Ekonomi Modelleri

Rejeneratif turizmin kuramsal altyapısında döngüsel ekonomi (circular economy) önemli bir yer tutmaktadır. Geleneksel doğrusal ekonomi (“al-kullan-at”) modeli yerine, kaynakların sürekli döndüğü ve atık üretiminin minimize edildiği bir yapı öngörülmektedir.

Ellen MacArthur Foundation (2021), döngüsel ekonominin turizm sektöründe şu alanlarda uygulanabileceğini göstermektedir:

- Su ve enerji kaynaklarının yenileyici kullanımı,
- Atık yönetiminin kapalı döngülere dönüştürülmesi,
- Yerel üretim-tüketim zincirlerinin güçlendirilmesi,
- Karbon pozitif işletme modelleri.

Bu model, rejeneratif turizme temel oluşturan yenileyici ekonomi (regenerative economy) kavramını da destekler niteliktedir (Fullerton, 2015).

5.4. Topluluk Temelli Kalkınma (Community-Based Development)

Rejeneratif turizmin sosyal boyutu, topluluk temelli kalkınma literatürüne dayanmaktadır. Bu yaklaşıma göre yerel topluluklar, sadece turizmden etkilenen bir grup değil; destinasyonun “eş-yaratıcılarıdır”.

UNDP (2020), topluluk temelli kalkınmanın üç temel sütununu şöyle tanımlar:

- Ekonomik güçlenme: Gelirin adil dağılımı ve yerel girişimciliğin desteklenmesi.
- Katılımcı yönetim: Yerel halkın karar süreçlerine aktif katılımı.
- Kültürel süreklilik: Yerel kimlik ve kültürel mirasın korunması ve yeniden üretilmesi.

Price et al. (2025), rejeneratif turizmin etkin olabilmesi için “toplum merkezli değer yaratma” modelinin zorunlu olduğunu vurgulamaktadır. Savunucuları toplum temelli organizasyon ve stratejilerin turizmi geliştirmek için temel bir gereklilik olarak tanımlamaktadır.

5.5. Değer Yaratma Teorileri (Value Co-Creation)

Rejenaratif turizmin çağdaş teorik çerçevelerinden biri hizmet-dominant mantık (Service-Dominant Logic) ve değer ortak-yaratımı (value co-creation) yaklaşımıdır (Vargo & Lusch, 2008). Bu modele göre:

- Turizmde değer, işletme veya devlet tarafından *üretilmez*;
- Ziyaretçi, yerel halk, işletme ve doğal çevre arasındaki etkileşimle *birlikte yaratılır*.

Rejenaratif turizmde ortak-yaratım, sürdürülebilir turizmin ötesine geçerek, toplumsal adalet, ekolojik yenilenme, kültürel yeniden üretim gibi hedefleri kapsamaktadır (Fernandez & Garcia, 2023).

5.6. Rejenaratif Turizmde Kullanılan Kavramsal Modeller

5.6.1. Rejenaratif Turizm Çerçevesi (Regenerative Tourism Framework)

Bellato et al. (2023) tarafından geliştirilen bu model dört ana bileşene dayanmaktadır:

1. Ekosistem yenilenmesi,
2. Topluluk güçlendirme,
3. Kültürel canlandırma,
4. Dönüştürücü liderlik ve yönetim.

Bu çerçeve, turizmi sosyal-ekolojik sistemlerin restorasyonuna hizmet eden bir “kolektif dönüşüm alanı” olarak tanımlanmaktadır.

5.6.2. Transformative Tourism Modeli

Rejenaratif turizm, “dönüştürücü turizm” (transformative tourism) literatürüyle de yakından ilişkilidir. Gössling, Scott ve Hall (2021) dönüşüm kavramını iklim krizi ve toplumsal eşitsizlik gibi yapısal sorunlara yanıt olarak ele almaktadır.

Transformative turizm modeli bireylerin, toplulukların ve ekosistemlerin birlikte dönüştüğü bir çerçeve sunmaktadır.

5.6.3. Regenerative Loop Model (Döngüsel Yenilenme Modeli)

Son yıllarda geliştirilen bu model, destinasyonların *yenileyici döngüler* üzerinden kendini sürekli geliştirdiğini savunmaktadır (Miedes-Ugarte et

al., 2024). Model üç döngüden oluşmaktadır: 1-Gözlem – değerlendirme, 2-Yenileyici müdahale, 3-Yeni denge – iyileşme.

Bu yaklaşım, adaptif yönetim ve sistem düşüncesi temelli bir rejeneratif planlama sunmaktadır.

Bütüncül kapsamda ise sonuç olarak rejeneratif turizmin kuramsal zemini, sürdürülebilirlik literatüründeki sınırlılıkların aşılması ve turizmin dönüştürücü potansiyelinin ortaya çıkarılması için şekillenmiş çok katmanlı bir yapıya sahiptir.

Bu yaklaşım Ekolojik restorasyon, Topluluk güçlenmesi, Ekonomik döngüsellik, Değer ortak-yaratımı, Sistem düşüncesi, Dönüşüm teorisi üzerine inşa edilmiş bütüncül bir model sunmaktadır. Bu teorik arka plan, rejeneratif turizmin neden yalnızca bir “yaklaşım” değil, turizm biliminde ve destinasyon yönetiminde yeni bir paradigma olarak değerlendirildiğini açıkça göstermektedir.

6. REJENERATİF TURİZMİN DESTİNASYON YÖNETİMİNE ETKİLERİ

Rejeneratif turizm yaklaşımı, destinasyon yönetimini geleneksel büyüme odaklı modelden köklü biçimde ayrıştırarak; sosyal, ekolojik ve kültürel sistemlerin iyileştirilmesini, yeniden canlandırılmasını ve uzun vadeli dayanıklılığının güçlendirilmesini hedefleyen bütüncül bir çerçeve sunmaktadır. Bu yaklaşım, destinasyon yönetimi süreçlerinde yalnızca turistik ürünün geliştirilmesi veya ziyaretçi sayısının artırılması gibi hedeflere odaklanmayıp, destinasyonu *yaşayan bir sistem* olarak ele almaktadır. Bu nedenle rejeneratif turizmin destinasyon yönetimi üzerindeki etkileri; yönetim, planlama, paydaş katılımı, ekonomik modelleme ve kültürel-ekolojik bütünleşme gibi çok boyutlu alanlarda da ortaya çıkmaktadır (Bellato, Frantzeskaki & Nygaard, 2023; Miedes-Ugarte et al., 2024).

· Destinasyon Planlamasında Ekosistem Tabanlı Yaklaşımın Güçlenmesi

Geleneksel destinasyon yönetimi, çoğunlukla ekonomik çıktı ve ziyaretçi memnuniyeti odaklıdır. Buna karşın rejeneratif turizm yaklaşımı, destinasyonların ekosistem tabanlı planlama ilkeleri çerçevesinde yönetilmesini gerektirir. Bu bağlamda Habitat restorasyonu, Biyolojik çeşitliliğin artırılması, Ekosistem hizmetlerinin korunması ve geliştirilmesi, Doğa temelli çözümlerin (NbS) turizm planlarına entegrasyonu öncelikli hale gelmektedir (Duarte et al., 2024). Ekosistem tabanlı planlama, destinasyon yönetiminde koruma yerine iyileştirme ve üretici ekolojik kapasitenin artırılması hedeflerini öne çıkararak sürdürülebilir turizmden ayrışır.

· **Yönetişim Modellerinde Dönüşüm: Katılımcı, Çok Paydaşlı ve Adil Yönetim**

Rejeneratif turizmin en güçlü etkilerinden biri, destinasyon yönetim modellerinde yarattığı dönüşümdür. Literatürde giderek artan şekilde, destinasyon yönetim örgütlerinin (DMO) “koordinasyon sağlayıcı yapılar” olmaktan çıkarak dönüştürücü liderlik alanları haline geldiği vurgulanmaktadır (Price et al., 2025).

Rejeneratif yönetim aşağıdaki ilkelere dayanır:

- **Topluluk temelli karar alma süreçleri:** Yerel halk, turizm işletmeleri, kamu kurumları ve STK'lar arasında eşitlikçi temsil.
- **Güç paylaşımı:** Turizm faydasının ve yönetim sorumluluğunun merkezi otoritelerden yerel topluluklara doğru kaydırılması.
- **Kolektif değer yaratma:** Paydaşların yalnızca ekonomik değil, sosyo-kültürel ve ekolojik değer yaratım süreçlerine birlikte katkı sunması.
- **Adaptif yönetim:** Destinasyonların sosyal-ekolojik geribildirim döngülerine göre yönetim stratejilerini sürekli güncellemesi.

Bu yönetim modeli, rejeneratif turizmi sürdürülebilirlikten ayırarak destinasyon yönetimini eş-yaratım ve dayanıklılık odaklı bir yapıya taşımaktadır.

· **Destinasyonun Ekonomik Modelinin Yeniden Çerçevelemesi: Döngüsel ve Yerel Ekonomiler**

Rejeneratif turizm, destinasyon ekonomisini yalnızca gelir arttırma açısından değil; kaynak döngüsellliği, yerel refah ve uzun vadeli ekonomik dayanıklılık açısından yeniden yorumlar. Bu bağlamda:

- Yerel üreticilerle tedarik zincirlerinin güçlendirilmesi,
- Kısa tedarik ağlarının kurulması,
- Döngüsel ekonomi ilkelerinin turistik işletmelere entegre edilmesi,
- Atık ve karbon ayak izini azaltan işletme modellerinin teşvik edilmesi

destinasyon yönetimi için kritik öneme sahiptir (Ellen MacArthur Foundation, 2021).

Bu yaklaşım, destinasyonların dışa bağımlı ekonomik yapısından uzaklaşıp yerelleşmiş ve kendini yenileyen bir ekonomik sistem oluşturmaya olanak sağlar.

· **Kültürel Mirasın Yeniden Canlandırılması ve Kimlik Temelli Destinasyon Gelişimi**

Rejeneratif turizm, kültürel mirasın yalnızca korunmasını değil, topluluk tarafından yeniden üretilmesini ve canlandırılmasını öncelemektedir. Bu durum destinasyon yönetiminde; kültürel kimliğin marka stratejisinin temel taşı haline gelmesi, yerel değerlerin ticarileşmeden korunması, toplumsal hafızanın ve ritüellerin sürdürülebilir biçimde yaşatılması, genç kuşakların kültür üretim sürecine dahil edilmesi gibi etkiler doğurmaktadır (Miedes-Ugarte et al., 2024; Yentür, 2025). Bu yaklaşım, destinasyonların küresel pazarda farklılaşmasını sağlarken, kimlik temelli bir turizm anlayışıyla kültürel sürekliliği desteklemektedir.

· **Destinasyon Dayanıklılığının Artması: Sosyal ve Ekolojik Dirençlilik**

Rejeneratif turizm, destinasyonların iklim krizi, ekonomik dalgalanmalar, afetler ve pandemi gibi dış şoklar karşısında dayanıklılığını artırmayı amaçlamaktadır. Bu model, Holling (1973) tarafından tanımlanan “resilience” kavramını turizm yönetimine entegre etmektedir.

Bu bağlamda rejeneratif destinasyon yönetimi; ekosistem restorasyonu yoluyla çevresel şoklara uyum sağlar, çeşitlenen ekonomik faaliyetlerle kırılganlığı azaltır, topluluk temelli örgütlenmelerle sosyal dayanıklılık oluşturur, risklere yönelik adaptif kapasiteyi arttırmaktadır.

Bu çok katmanlı dayanıklılık, rejeneratif turizmin sürdürülebilir turizmden önemli ölçüde ayrıştığı noktalardan biri olma özelliği göstermektedir.

· **Ziyaretçi Deneyiminin Dönüşümü: Etkileşim, Sorumluluk ve Ortak-Yaratım**

Rejeneratif turizm, ziyaretçiyi yalnızca “tüketici” olarak konumlandırmaz. Ziyaretçi ekosistemle ilişki kuran, yerel topluluklarla anlamlı etkileşime giren, sorumlu davranış gösteren, destinasyonun yenilenmesine katkı sağlayan aktif bir aktör olarak görülür (Fernandez & Garcia, 2023). Bu durum destinasyon yönetiminin pazarlama stratejilerinden ürün geliştirmeye kadar geniş bir alanda etkiler yaratır. Ziyaret deneyimi, katılımcı ve dönüştürücü bir süreç haline gelir.

· **İzleme, Değerlendirme ve Etki Ölçümünün Yeniden Tasarlanması**

Rejeneratif turizm, geleneksel turizm göstergelerinin (ziyaretçi sayısı, doluluk oranı, gelir) ötesine geçerek; ekolojik, kültürel ve sosyal etki ölçümünü merkezine almaktadır. Yeni nesil göstergeler biyolojik çeşitlilik

indeksleri, ekosistem sağlığı puanlamaları, topluluk refahı göstergeleri, kültürel süreklilik ve yerel katılım oranları, karbon pozitiflik ölçümleri gibi bütüncül metriklerle dayanır (Hussain et al., 2025). Bu sayede destinasyon yönetimi, yalnızca performans ölçümü yapmaz; aynı zamanda “iyileştirici etkiyi” kanıtlayan bilimsel bir çerçeve oluşturmaktadır.

7. DÜNYA GENELİNDEN UYGULAMA ÖRNEKLERİ

Rejeneratif turizm, dünya genelinde hâlâ gelişmekte olan bir kavram olmakla birlikte, farklı coğrafyalarda bu yaklaşımı uygulamaya dönüştüren öncü destinasyonlar bulunmaktadır. Bu uygulamalar, rejeneratif turizmin kuramsal ilkelerinin sahada nasıl somutlaştığını göstermesi bakımından önemlidir. Aşağıda, literatürde en fazla referans verilen örnekler bölgesel temalar çerçevesinde ele alınmaktadır.

7. 1. Yeni Zelanda: Whanganui, Kaikōura ve Tiaki Promise Modeli

Yeni Zelanda, rejeneratif turizmin dünyadaki en güçlü uygulama sahalarından biridir. Ülke, turizm stratejisini kültürel değerler üzerine inşa edilmiş bir yenileyici sistem olarak kurgulamış ve “Tiaki Promise” adını verdiği ulusal turizm etik sözleşmesini hayata geçirmiştir. Bu sözleşme, ziyaretçilerin ülkeye “koruyucu” ve “iyileştirici” bir yaklaşımla gelmesini teşvik etmektedir (Tourism New Zealand, 2021).

Whanganui örneği: Nehrin hukuki kişiliği

- Whanganui Nehri, yerli Māori topluluklarının haklarını tanımak amacıyla “yasal kişi” statüsü elde etmiştir.
- Nehir artık sadece korunması gereken bir doğal unsur değil; aynı zamanda kültürel ve ekolojik bir özne olarak görülmektedir. Bu uygulama, rejeneratif turizmde doğa-insan ilişkisinin yeniden tanımlanmasına güçlü bir örnek oluşturmaktadır (Hutchinson, 2020).

Kaikōura: Deniz ekosistemi restorasyonu

- Balina gözlemciliği ile bilinen bölgede yönetimler, turizm gelirlerinin bir bölümünü deniz memelileri ekosisteminin restorasyonuna doğrudan yönlendirmektedir.
- Bu model, turizmin yalnızca iz bırakan değil, ekosistemi iyileştiren bir işlem haline gelmesini sağlar (Duarte et al., 2024). Yeni Zelanda örnekleri, rejeneratif turizmin hem kültürel hem ekolojik düzeyde uygulanabilirliğini göstermesi açısından literatürde sıkça referans verilmektedir.

7.2. Kosta Rika: Koruma Odaklı Ekoturizmden Rejeneratif Yaklaşım Geçiş

Kosta Rika, uzun yıllardır koruma temelli turizm politikalarıyla bilinse de son yıllarda rejeneratif turizm uygulamalarının öncüsü olarak görülmektedir. Ülkenin başarısı üç temel alana dayanmaktadır:

a. Rejeneratif tarım ve turizm entegrasyonu

Kırsal bölgelerde turizm işletmeleri ile rejeneratif tarım girişimleri iş birliği içinde çalışmakta; oteller kendi organik üretimlerini yapmakta, atıkları kompost sistemlerine yönlendirmektedir (Krüger, 2021).

b. Karbon pozitif destinasyon hedefi

Bazı bölgeler, sadece karbon nötr değil, karbon pozitif destinasyonlar olma hedefiyle uluslararası dikkat çekmiştir (Bellato et al., 2023).

c. Topluluk temelli yönetim

Kosta Rika’da yerel kooperatifler, turizm faaliyetlerinin büyük bölümünü yöneterek gelir dağılımını daha adil hale getirmektedir (Price et al., 2025). Bu örnek, rejeneratif turizmin döngüsel ekonomi ve topluluk temelli kalkınma ile birleştiğinde yaratacağı potansiyeli gözler önüne sermektedir.

7.3. İskandinavya: Rejeneratif Marka Konumlaması ve Turizm Ekosistemi

İzlanda, Finlandiya ve Norveç, rejeneratif turizmi ulusal marka stratejilerine dahil eden ilk ülkeler arasındadır.

· İzlanda: “Icelandic Pledge”

Turizm yöneticileri ve yerel halk, ziyaretçilere yönelik bir davranış taahhüdü sistemi geliştirmiştir. Bu sistem doğa koruması, atık yönetimi, yerel kültüre saygı gibi unsurları içermekte ve ziyaretçi davranışını destinasyon lehine dönüştürmeyi amaçlamaktadır (Icelandic Tourist Board, 2020).

· Finlandiya: Rejeneratif destinasyon yönetim planları

Finlandiya’da bazı bölgeler, turizmin yarattığı baskıya karşı yenileyici planlama araçları geliştirmiştir. Bunlar orman ekosistemine dayalı taşıma kapasitesi analizleri, doğa tabanlı turizm ürünleri tasarımı, turizm gelirlerinin habitat restorasyonuna aktarılması. Miedes-Ugarte et al. (2024) çalışması, İskandinav ülkelerini rejeneratif stratejiler açısından dünya çapında örnek olarak göstermektedir.

7. 4. Hawai'i: Yerel Topluluk Merkezli Rejeneratif Turizm

Hawai'i, özellikle O'ahu ve Maui adalarında rejeneratif turizmin sosyal bileşenine odaklanan öncü uygulamalar geliştirmiştir. Hawaiian Tourism Authority (HTA), 2021 sonrasında turizm politikalarını tamamen topluluk refahını esas alan rejeneratif modele dönüştürmüştür.

Öne çıkan uygulamalar:

- Ziyaretçi kapasitesinin yerel halkla ortak karar mekanizmalarıyla belirlenmesi,
- Yerel kültürün yalnızca korunması değil, canlı biçimde yeniden üretilmesi,
- Turizm gelirlerinin topluluk projelerine yönlendirilmesi (HTA, 2022).

Bu örnekler, rejeneratif turizmin kültürel ve sosyal boyutunu güçlendiren etkili bir yönetim yapısı sunmaktadır.

7.5. İspanya – Bask Bölgesi: Rejeneratif Döngü Modeli

Avrupa'da rejeneratif turizme model olarak gösterilen bölgelerden biri de Bask Bölgesi'dir. 2023 sonrası geliştirilen "Regenerative Tourism Loop Model" üç aşamadan oluşmaktadır:

1. Gözlem ve Değerlendirme: Çevresel, toplumsal ve ekonomik göstergelerin çok boyutlu analizleri.
2. Yenileyici Müdahale: Atık azaltım sistemleri, yeşil altyapı projeleri, kültürel miras canlandırma stratejileri.
3. Yeni Denge: Uygulama sonuçlarının ölçülmesi ve iyileştirici döngülerin yeniden planlanması.

Bu model, rejeneratif turizmin yönetim döngüsünü ortaya koyan ilk bölgesel çerçevelerden biri olarak literatürde yer bulmuştur (Miedes-Ugarte et al., 2024).

Dünya genelindeki uygulamalar, rejeneratif turizmin yalnızca teorik bir yaklaşım değil, farklı kültürlerde, coğrafyalarda ve yönetim modellerinde uygulanabilir bir çerçeve olduğunu göstermektedir. Bu örnekler, ekosistem restorasyonunu merkeze alan planlama, topluluk temelli yönetim, döngüsel ekonomi uygulamaları, kültürel sürekliliği ve kimlik üretimini güçlendiren stratejiler, ziyaretçiyi pasif tüketici değil, aktif ortak-yaratıcı olarak konumlandırma gibi ortak noktaları paylaşmaktadırlar. Bu nedenle literatür, rejeneratif turizmin gelecekte destinasyon yönetiminde güçlü bir dönüşüm modeli olarak yaygınlaşacağını öngörmektedir.

Kaynakça

- Alamineh, G. A., Hussein, J. W., Mulu, Y. E., & Taddesse, B. (2023). The Negative Cultural Impact Of Tourism And its Implication On Sustainable Development in Amhara Regional State. *Cogent Arts & Humanities*, 10(1).
- Alsharif, A. H., Mohd Isa, S., Md Salleh, N. Z., Abd Aziz, N., & Abdul Murad, S. M. (2025). *Exploring the nexus of over-tourism: Causes, consequences, and mitigation strategies*. *Journal of Tourism and Services*, 16(30), 99–142.
- Baloch, Q. B., Shah, S. N., Iqbal, N., Sheeraz, M., Asadullah, M., Mahar, S., & Khan, A. U. (2022). Impact Of Tourism Development Upon Environmental Sustainability: A Suggested Framework For Sustainable Ecotourism. *Environmental Science And Pollution Research*, 30(3), 5917–5930.
- Baloch, Q. B., Shah, S. N., Iqbal, N., Sheeraz, M., Asadullah, M., Mahar, S., & Khan, A. U. (2022). *Impact of tourism development upon environmental sustainability: A suggested framework for sustainable ecotourism*. *Environmental Science and Pollution Research*, 30(3), 5917–5930.
- Bellato, L., Frantzeskaki, N., & Nygaard, C. A. (2022). Regenerative Tourism: A Conceptual Framework Leveraging Theory And Practice. *Tourism Geographies*, 24(1), 1-21. <https://doi.org/10.1080/14616688.2022.2044376>
- Bellato, L., Frantzeskaki, N., & Nygaard, C. A. (2023). *Regenerative tourism: A conceptual framework leveraging theory and practice*. *Tourism Geographies*, 25(4), 1026–1046.
- Control Union. (2023). *Sürdürülebilir turizm nedir?* Erişim: 10 Aralık 2025, <https://www.controlunion.com/tr/surdurulebilir-turizm-nedir>
- Corral-Gonzalez, L., Cavazos-Arroyo, J., & García-Mestanza, J. (2023). Regenerative Tourism: A Bibliometric Analysis. *Journal Of Tourism, Heritage & Services Marketing*, 9(2), 41–54.
- Dredge, D., & Fahy, V. (2022). Regenerative Tourism: Transforming Mindsets, Systems And Practices. *Journal Of Tourism Futures*, 8(3), 269-285.
- Duarte, C. M., Et Al. (2024). Advancing Global Climate And Biodiversity Goals Through Regenerative Tourism. *Sustainability*, 16(20), 9133.
- Dziadkiewicz, A. (2024). Regenerative Tourism – Between Theory And Practice. *Most Wiedzy*.
- Ellen MacArthur Foundation. (2021). *Circular economy in tourism: Opportunities for regenerative systems*.
- Fernandez, J., & Garcia, M. (2023). *Value Co-Creation And Regenerative Destinations: A Conceptual Synthesis*. *Journal Of Sustainable Tourism*.
- Gössling, S., & Higham, J. (2020). *The Future Of Tourism After COVID-19: Alternative Pathways Toward Sustainability*. *Tourism Geographies*.

- Holling, C. S. (1973). *Resilience And Stability Of Ecological Systems*. Annual Review Of Ecology And Systematics, 4, 1–23.
- Hussain, A., Day, J. A., Sydnor, S., & Noakes, S. (2025). Frameworks For Measuring Regenerative Tourism. *Journal Of Sustainable Tourism Research*.
- Hutchinson, A. (2020). *Environmental Personhood And Tourism: The Case Of Whanganui River*. Journal Of Environmental Law.
- Icelandic Tourist Board. (2020). *The Icelandic Pledge*. Reykjavík.
- Janusz, G. K. (2013). Towards Sustainable Tourism – Framework, Activities And Implications. *[Dergi Bilgisi]*.
- Krüger, K. (2021). *Regenerative Agriculture And Tourism İntegration İn Costa Rica*. Journal Of Ecotourism.
- Liu, Z. (2003). Sustainable Tourism Development: A Critique. Journal Of Sustainable Tourism, 11(6), 459-475. <https://doi.org/10.1080/09669580308667216>
- Price, S., & Ark. (2025). A Regenerative Approach To Tourism: Learnings From Community Enterprises. *Journal Of Outdoor Recreation And Tourism*.
- Raworth, K. (2017). *Doughnut Economics: Seven Ways To Think Like A 21st Century Economist*. Chelsea Green Publishing.
- Tourism New Zealand. (2021). *Tiaki Promise: National Tourism Responsibility Framework*.
- Uğurlar, A. (2017). Turizmde Sürdürülebilirlik: Ölçülebilirlik Aracı Olarak Göstergelerin Önemi. *[Dergi Bilgisi]*.
- Vargo, S. L., & Lusch, R. F. (2008). *Service-Dominant Logic: Continuing The Evolution*. Journal Of The Academy Of Marketing Science, 36(1), 1–10.
- Wang, S.(2025). Sustainable Tourism And Its Environmental And Economic Effects. *Sustainability*, 17(11), 5058.
- Yentür, F. (2025). Yenileyici (Rejeneratif) Turizm: Kavramsal Bir Derleme Ve Dünyadan En İyi Örnekler. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(3), 1044–1064.